

57. İstişare (Meşveret)

İstişare (meşveret), insanların bir konuda görüş alış-verişinde bulunması, doğruya ulaşma adına başka bir kimsenin görüşüne başvurma anlamına gelir. Cenâb-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de: "Onlar için mağfiret dile ve işleri onlarla müşavere et." (Âl-i İmran Suresi, 3/159) ve "İşlerini istişare ile yürütürler." (Şurâ Suresi, 42/38) ayet-i kerimeleriyle istişarenin, müminlerin karar vermeden önce başvurmaları gereken çok önemli bir prensip olduğunu ifade eder. Hz.

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer için: "Siz bir danışmada oy birliğine varırsanız, ben size aykırı hareket etmem." (Ahmed bin Hanbel, Müsned 5/227)

buyurarak istişareye verdiği ehemmiyeti dile getirmiştir. İstişare edenin "asla pişman olmayacağını" (Heysemî, Nuruddin, Mecma-u'z-Zevâid 2/280) ifade eden Peygamber Efendimiz (sav), her fırsatta ümmetini istişareye teşvik etmiş; kendisi de Bedir'de Ebû

Süfyan'ın geldiğini haber alınca ne gibi tedbir alınacağı konusunda Ensar'a danışmış; ayrıca Bedir esirleri konusunda, Uhud ve Hendek savaşları öncesinde, Hudeybiye'de İfk hadisesinde,

ezan konusunda olduğu gibi pek çok mevzuda ashabıyla istişare etmiştir. Bir hadislerinde, "Bir millet istişare ettiği müddetçe zillate düşmez" (Zemahşerî, Keşşâf 1/332) buyuran Efendimiz, bir meselede kişisel görüşler yanılabilirse de topluluğun görüşünde isabet olacağını ifade

buyurmuştur. İstişareye yani danışmaya, Yüce Allah'ın emri, Peygamber Efendimiz'in sünneti olarak önem verilmelidir.

Lügat

Müşavere: Bir iş hususunda iki veya daha fazla kimseler arasındaki konuşma ve danışma, istişare etme. Ensar: Yardımcılar. Mekke'den Medîne'ye hicretten sonra, Resûlullah efendimize ve Mekke'den gelen müslümanlara yakın alâka gösterip, malları, mülkleri, bedenleri ve her şeyleri ile yardım eden Medîneli müslümanlar. İfk hadisesi: Hz. Âişe'ye zina iftirası atılması olayı. Zillet: zayıf, âciz ve

itibarsız olmak, aşağılanmak, yenik düşüp boyun eğmek. Umum:

genellik, bütünlük, kamu, halk, herkes İstibat: Baskı, baskıcı yönetim Karargâh: Karar verilen yer. Karar yeri. Harp: Savaş. Tahrip: Yıkıp bozma, yok etme. Mağrur: Gururlu.

Bir Topluluğu İlgilendiren Kararlarda İstişare Niçin Gereklidir?

Tefsir alimlerimiz bu soruyu Kur'an ve hadislerden çıkardıkları işaretlerle üç ana madde halinde cevaplandırıyorlar:

1. İstişare gereklidir, çünkü bir mesele iki veya daha fazla kişiyi, bir cemaati, topluluğu ilgilendirdiği halde, o konuda tek bir kişi karar verirse, diğerlerine haksızlık yapılmış olur. Tek kişiyle alınan kararların isabetliliği tartışmaya her zaman açıktır.
2. Bir topluluğu ilgilendiren meselelerde bir kimse tek başına karar vermek istiyorsa bu, o kimsenin ya kendi çıkarını gözetmesinden ya da kendisini öbür kişilerden üstün görmesinden kaynaklanır. Takdir edilir ki her iki durum da doğru değildir.
3. İki veya daha fazla kişiyi ilgilendiren işler hakkında karar vermek büyük sorumluluk ister. Ahirette hesap vereceğine inanan bir kimse, bu yükü tek başına yüklenmekten kaçınmalıdır.

Kimlerle İstişare Edilir?

Danışılacak olan kişinin, akıl ve tecrübe sahibi, dindar ve faziletli, samimi, sağlam fikirli, keskin görüşlü, insan psikolojisini iyi tahlil edebilme, doğruluk ve güvenilirlik gibi değerlere sahip olmasına dikkat edilmelidir. Öte yandan, akıllı bir şeye ermeyen, ahlaktan yoksun, mağrur

kimselere danışmanın kişiye hiçbir yarar sağlamayacağı da açıktır. Görüşlerinde ve düşüncelerinde daima isabet edenlerin, bir iş yapmaya niyetli olduklarında, istişare etmelerine şaşmamalıdır. Çünkü böyle kimseler, kendi görüşlerini yoklarlar, zekâ ve anlayışlarını denerler. Bu şekilde hareket

etmekle fikir ve düşüncelerini zinde tutarlar. Başkalarının Düşüncelerine Müracaat Edenler, Dâhilerden Daha Başarılı Olurlar

Herhangi bir meselede yanlış karar alınmasını engelleyen, hataları asgariye indiren en önemli vesile istişare'dir. "Kendi kararımı kendim veririm, kimseye danışmaya ihtiyacım yok!" türünden düşünceler, kişiyi kayba götürür. Çünkü akıl, akıldan üstündür. Fetullah Gülen Hocaefendi'nin ifadeleriyle, iyiden iyiye düşünülmeden, başkalarının fikir ve tenkitlerine arz edilmeden, bir mesele hakkında verilen kararlar, çok defa hüsrân ve hezimetle neticelenir. Düşüncelerinde kapalı, başkalarının fikrine hürmet etmeyen "kendi kendine" birinin, üstün bir fitrat, hatta dâhi bile olsa, her düşüncesini meşverete arz eden bir diğer insana göre, daha çok yanlışlığı görülür.

İdeal İstişare

(Gruplara bölünerek sonrasında sunum yapılması sağlanabilir)

Soru: İslâm'da istişarenin usûl ve adabı nedir?

Cevap: Kur'ân-ı Kerim, herhangi bir tevil ve yorumu ihtiyaç bırakmayacak şekilde, açık ve net olarak, istişareyi Müslümanların zarurî vasfı olarak zikretmiş ve onun, hayatın bütün birimlerinde vazgeçilmez bir esas olarak uygulanmasını inanan gönüllere emretmiştir. Mesela, Şûra sûre-i celilesinde, Onlar (öyle kimselerdir) ki, Rablerinin çağrısına icabet eder ve namazı dosdoğru kılarlar; onların işleri kendi aralarında şûra ile, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de infakta bulunurlar." (Şûra Sûresi, 42/38) beyan-ı sübhanisiyle, meşvereti namaz ve infakla birlikte zikretmek suretiyle onun, mü'min bir toplum için en hayati bir vasıf ve ibadet ölçüsünde bir muamele olduğunu hatırlatmıştır. Şûrayla alâkalı beyanı ihtiva etmesi itibarıyla, bu sûreye "Şûra" isminin verilmesi de gayet manidardır

Şûranın sarahaten emredildiği diğer bir âyet-i kerime ise şu şekildedir:

"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi. Öyle ise onların kusurlarını affet; onlar için mağfiret dile. Yapacağın işleri onlara danış, karar

verince de artık Allah'a dayan; çünkü Allah Kendine güvenip dayananları sever." (Âl-i İmrân Sûresi, 3/159)

Rencide Edildiğiniz Anda Bile İstişare!

Bildiğiniz üzere bu âyet-i kerime Uhud Savaşı esnasında yaşanan geçici bir sarsıntı sonrası en kritik bir anda şeref-nüzul olmuştur. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) savaştan önce hareket tarzıyla ilgili ashabıyla istişare etmiş ve onların hissiyatlarını nazar-ı itibara alarak meydan savaşına karar vermişti. Fakat sahabe-i kiramdan bazıları emre itaatteki inceliği kavrayamadıklarından dolayı farkına varamadıkları bir muhalefete düşmüşler ve orada muvakkat bir sarsıntı – hezimet demekten özellikle kaçınıyorum- yaşanmıştı. İşte Allah Resûlü 'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaralandığı, yüzünden mübarek kanlarının aktığı, pek çok sahabe-i kiramın (radiyallâhu anhüm) şehit edildiği böyle bir zamanda Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerimeyi indirmiştir.

Bu âyet-i kerimede Cenâb-ı Hak ilk olarak,

"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi." kavlı kerimiyle Efendiler Efendisi'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) iltifat edalı bir hitapta bulunmuştu. Âyet-i kerimeyi biraz daha açacak olursak şöyle diyebiliriz:

Habib-i Edibim! Sen zaten katı kalpli, hırçın ve haşın olamazsın, değilsin. Öyle olsaydın bu insanlar zaten senin etrafında kümelenip savaş meydanına kadar gelmez, etrafında hiç toplanmaz ve dağılır giderlerdi. Ey habibim onların içtihat hataları oldu. Dolayısıyla sen affet onları ve onların affedilmeleri için Allah'tan mağfiret dile! Sonra meseleyi bir kere daha meşveret masasına yatır, müzakereye arz et ve yapılması gerekeni etrafındaki insanlarla bir kere daha görüş!

Evet, izafi bir sarsıntının her şeyi allak bullak ettiği, bir insan olması yönüyle kalb-i nebevî'nin inkisara uğrayabileceği, pek çok gönlün de rencide olduğu esnada Allah (celle celaluhu) çok yumuşak bir emirle meselenin yeniden meşveret edilmesini emrediyor. Oysaki Efendimiz 'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) meşverete hiç ihtiyacı yoktur. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hazreti Ebû Bekir'in ifadesiyle sabah akşam göklerle münasebet

içindedir. Söyleyeceği sözleri, atacağı adımları, yapacağı icraatları Allah (celle celaluhu) O'na bizzat bildirir. O (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatında hiç tıkanıklık yaşamamıştır. Tıkanacağı yerde Cenab-ı Hak önünü açmış, patikaları şehrah haline getirmiş ve “Yürü, yol senin devran Senindir!” demiştir. Fakat sadece kendi dönemi itibarıyla değil, bütün zamanlar itibarıyla Rehber-i Ekmel olan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) meseleleri ashabıyla meşveret etmek suretiyle, O'nu taklitle mükellef olan ümmetine yol gösteriyor ve lisan-ı hâliyle diyor ki: “İster kaymakam ister vali, isterse devlet başkanı... Her kim olursanız olunuz. Sizler indî mülâhazalarla hareket etmeyin. Vereceğiniz hükümleri şahsî mülâhazalarınıza bağlı götürmeyin. Mutlaka her meselenizi istişare edin.”

Meşveret, Yapılacak İşlere Herkesin İştirakini Sağlar

Umumu ilgilendiren karar ve faaliyetlerde meselenin umuma mâl edilmesi adına meşveret çok önemlidir. İnsanlar bir mevzuun içine kendi fikirlerini kattıklarında –bu, minnacık bir fikir de olsa- kendilerini o işin içinde görür ve o yük ağır da olsa ellerini o yükün altına sokarlar. Fakat bir mevzu ile ilgili alınan kararların içinde kendi fikir ve teklifleri yok ise, kendi akıl ve düşünceleriyle o meseleye bir katkıda bulunmadıysalar, işin içine girmez ve ellerini de taşın altına sokmazlar. O halde yapılması gereken, yapılacak işlerin ağır bir defineyi taşımak gibi algılanmasını sağlamak ve pek çok omuzun işin altına girerek yükü hafifletmek için fikir planında insanların meseleye iştiraklerini temin etmektir. Bu açıdan diyebiliriz ki meşveret, aile içinde ihmal edildiği takdirde aile çerçevesinde huzursuzluk ve arızalara sebebiyet verir; bir heyet ve topluluk içinde ihmal edilirse o heyet ve topluluk zarar görür; devlet planında ihmal edildiğinde ise devlet çapında çok ciddi huzursuzluk, arıza ve problemlere yol açar. Evet, Hazreti Sadık u Masduk (sallallâhu aleyhi ve sellem), mutlak manada “İstişare eden haybet yaşamaz, hüs-rana düşmez.” (et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-ke-bîr 6/365) buyurduğuna göre, demek ki en küçük daireden başlamak üzere hayatın bütün birimlerinde bu esasın uygulanması gerekmektedir.

İstişarede Münazara ve Müzakere Ahlakı

İstişarenin gerekliliğine kısaca değindikten sonra şimdi isterseniz ideal bir istişarenin nasıl olması gerektiği konusuna geçelim.

Öncelikle bir ferдин kendi kafasına göre karar alması, aldığı bu kararı bir sabite haline getirmesi ve daha sonra da meşverette görüşülecek bütün meseleleri bu sabitele-re göre örgütlemeye çalışması meşveretin ruhunu bilmemek demektir. Bunun yerine insan, işin içine hislerinin karışmaması, heva ve hevesini akıl ve mantık zannetmemesi için meşverette görüşülecek mevzularla ilgili aklına gelen mülâhazaları, akl-ı selim, hiss-i selim ve kalb-i selimin yanı sıra batını hasseleriyle de değerlendirip bir yere not etmeli, görüşülecek mevzuların çerçevesini belirlemeli, daha sonra meseleyi meşverete sunmalıdır. Ayrıca, kendimizce çok orijinal fikir ve teklifler olsa da meşverette ortaya konulan düşüncelerin her zaman hüsn-ü kabulle karşılanmasını beklemek doğru değildir. Bu açıdan, meşveret meclisine sunulan teklif ve fikirler hüsn-ü kabul görmezse, insan “Demek ki ben bu meseleyi tam olarak bilmiyorum veya yanlış biliyordum.” diyebilmeli ve fikr-i sabitinde ısrar ve inatta bulunmamalıdır.

Esasında meşverette izlenmesi gereken usul münazara ve müzakere. Münazara ve müzakere ise kesinlikle tartışma ve didişme demek değildir. Şimdiye kadar münazara adabıyla ilgili çok farklı eserler yazılmış ve münazaranın Kitap ve Sünnet yörüngeli olması için belli prensipler vazedilmiştir. Esasen münazara, görüşülen mevzu ile ilgili olarak karşılıklı nazir ortaya koyma demektir. Mesela ekonomiyle ilgili bir meselenin görüşüldüğü yerde, bütün görüşler ekonomi etrafında döneceği için elbette bunlar birbirine benzeyecektir. İşte birbirine benzeyen bu nazirlerin karşılaşmasına münazara denir. Buradaki asıl hedef, hakikatin tebellür etmesi, billurlaşp ortaya çıkmasıdır. Zira “müsademe-i efkârdan barika-i hakikat tecelli eder.” Tartışmadan ise hakikat pırıltıları değil, parçalanmalar, bölünmeler doğar. Çünkü münazarada insaflı olmak ve karşı tarafın düşüncesine saygılı kalmak asıl iken, tartışmada “dediğim dedik” mülâhazasıyla hareket etmek ve karşı tarafı mahcup düşürmek de vardır.

Aslında bir meselenin karşılıklı olarak görüldüğü yerde, haksız çıkan bir insanın kaybı yoktur. Çünkü o, kendi görüşünün hatalı olduğunu görmüş ve daha önce bilmediği yeni bir şey de öğrenmiş olur. Haklı çıkan ise sadece kendi düşüncesini tekrar etmiş demektir. Hatta böyle bir kişinin “Bak işte, benim dediğim doğruymuş.” gibi bir düşünceyle gurur ve kibre girme ihtimali de vardır.